

G. ZIMANAS

SOCIALISTINĖS DEMOKRATIJOS VYSTYMAS IR SOCIALISTINIŲ NACIJŲ VISUOMENINIO GYVENIMO INTERNACIONALIZAVIMAS

Socialistinių nacijų visuomeninio gyvenimo internacionalizavimą sąlygoja visa socialinio politinio, ekonominio ir kultūrinio tarybinės visuomenės vystymosi eiga. Socialistinių nacijų klestėjimas ir suartėjimas, jų savitarpis turtėjimas, materialinio ir dvasinio gyvenimo lygių išlyginimas, pastangų integravimas visose komunizmo statybos srityse — būdingi mūsų daugianacionalinės valstybės raidos bruožai. Viena iš svarbių visuomeninio gyvenimo tolesnio internacionalizavimo sąlygų yra socialistinės demokratijos — politinio mūsų visuomenės organizavimo tobulinimo pagrindinės krypties — vystymas.

1917 metais V. Leninas rašė, kad „esant socializmui [...] pirmą kartą civilizuo-tųjų visuomenių istorijoje gyventojų *masė* pakils iki *savarankiško* dalyvavimo ne tik balsavimuose bei rinkimuose, *bet ir kasdieniniame valdyme*“¹. Lenino idėjos apie demokratijos reikšmę socialistinės visuomenės raidai tampa tikrove mūsų šalyje. Kartu su tarybine visuomene tobulėja ir socialistinė demokratija — vienas iš svarbiausių išsivysčiusios socialistinės visuomenės kriterijų, jos socialinis politinis pagrindas.

„Partijos XXIV suvažiavimas,— pasakė TSKP CK Generalinis sekretorius draugas L. Brežnevas,— tiksliai nustatė kursą toliau tobulinti mūsų socialistinę demokratiją. Šį kursą mes vykdėme ir vykdysime tvirtai ir nenukrypdami, siekdami kuo labiausiai mobilizuoti kūrybinę masių energiją, dar labiau praturtinti įvairias visuomenės valdymo formas tiek per valstybinius organus, tiek per platų masinių visuomeninių organizacijų tinklą. Kuo plačiau ir nuodugniau šioje veikloje dalyvaus visi darbo žmonės, tuo tvirtesnė bus mūsų valstybinė ir visuomeninė santvarka, tuo sėkmingiau mes spręsimė komunizmo statybos uždavinius“².

Labai svarbus tolesnio tarybinės socialistinės demokratijos vystymo veiksnys, darąs esminę įtaką visuomeninio gyvenimo internacionalizavimo procesams, padedantiems stiprinti mūsų šalies nacijų ir tautybių vienybę bei draugystę, yra *Tarybų* vaidmens stiprinimas, jų autoriteto

¹ *Leninas V. Raštai*, t. 25, p. 460.

² *Brežnevas L. Lenininiu kursu*, t. 4, p. 426.

didinimas, teisių plėtimas, sprendžiant ūkinės ir kultūrinės statybos klausimus. Brandžios socialistinės visuomenės sąlygomis nuolat didėja *profsąjungų, komjaunimo, kūrybinių sąjungų* ir kitų visuomeninių organizacijų vaidmuo. Jų aktyvumas taip pat yra pirmaeilis socialistinės demokratijos vystymo veiksnys. Ypatingą dėmesį mūsų partija ir vyriausybė skiria gamybinės demokratijos sistemai plėsti, ūkio valdymo struktūrai sutvarkyti. Partiniuose dokumentuose pabrėžiama, kad materialinės gamybos uždavinius reikia spręsti, glaudžiai siejant juos su socialinio planavimo, auklėjimo ir mokymo, visų socialistinių gyvenimo būdų apibūdinančių rodiklių gerinimo uždaviniais.

TSKP CK nutarime „Dėl Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos 60-ųjų metinių“ pabrėžiama, jog dabartiniame tarybinės visuomenės etape toliau stiprėjo ir vystėsi socialistinis valstybingumas, nuosekliai gilėjo socialistinis demokratizmas.

Socialistinis demokratizmas,—sakoma Nutarime,—išreiškia ir gina liaudies interesus, tarnauja komunizmui. Jis liečia visą visuomenės gyvenimą — ekonominį, politinį ir dvasinį, sudaro sąlygas asmenybei visapusiškai suklestėti. Tarybinė liaudis — tikroji ir vienintelė šalies šeiminkė. Visi svarbiausi jos politinio, ekonominio, socialinio ir kultūrinio gyvenimo klausimai mūsų šalyje svarstomi ir sprendžiami kuo plačiausiai ir betarpiškai dalyvaujant darbininkams, valstiečiams, inteligentijai. Mūsų visuomenės demokratizmas ryškiai išsikūnija įvairiapusėje Darbo žmonių deputatų tarybų — kuo plačiausiai atstovaujama liaudies valdžios organų — veikloje. Svarbią vietą visuomenės gyvenime užima tarybinės profsąjungos, turinčios dideles teises ir galimybes spręsti socialinius bei ekonominius uždavinius.

Aktyvų vaidmenį atlieka Lenino komjaunimas — tarybinio jaunimo organizatorius, patikimas partijos pagalbininkas ir rezervas.

Socialistinė demokratija — tai teisių ir pareigų, tikros laisvės ir pilietinės atsakomybės vienybė, harmoningas visuomenės, kolektyvų ir asmenybės interesų derinimas.

Tarybinės demokratijos plėtimas padeda stiprinti visų tautybių žmonių lygybę, didinti visų nacijų, tautybių ir nacionalinių grupių darbo žmonių politinį ir gamybinį aktyvumą, ugdyti tarybinį patriotizmą ir auklėti darbo žmones proletarinio internacionalizmo dvasia.

Šiame straipsnyje plačiau išnagrinėsime kai kuriuos socialistinės demokratijos raidos bruožus, ypač jos formas, tiesiogiai susijusias su tarpnacionalinių santykių dinamika mūsų šalyje.

Tolesnis Tarybų stiprinimas — socialistinio internacionalizavimo pagrindas

Kaip žinoma, Tarybos yra ryškiausias demokratinio mūsų valstybės pobūdžio išsikūnijimas. V. Leninas jau 1918 m. pabrėžė, kad „Tarybos,

kurias liaudis sugebėjo sukurti visiškai savarankiškai, tai — demokratizmo forma, neturinti sau lygios nė vienoje šalyje"³.

„...Partija,— nurodoma TSKP CK Ataskaitiniame pranešime XXV suvažiavimui,— ypatingą dėmesį skiria Tarybų darbu“. Pažymėjęs, kad vietinės Tarybos dirba su nauju įkvėpimu, draugas L. Brežnevas pareiškė viltį, jog „delegatai pritaris pasiūlymui priimti įstatymus, kuriuose būtų numatyta kraštų, sričių ir apygardų Tarybų kompetencija“⁴.

Išsivysčiusioje socialistinėje visuomenėje, bendraliaudinės valstybės sąlygomis partija ėmė toliau vystyti Tarybas. Jau XXIV suvažiavimo išvakarėse TSKP CK savo nutarime „Dėl kaimo ir gyvenviečių Darbo žmonių deputatų tarybų darbo gerinimo“ pabrėžė, kad kaimo ir gyvenviečių Tarybos įgyvendina valstybinę valdžią savo teritorijoje, sprendžia daugelį klausimų, susijusių su gyventojų poreikių tenkinimu⁵. 1968 m. buvo priimtas įsakas „Dėl kaimo ir gyvenviečių Darbo žmonių deputatų tarybų pagrindinių teisių ir pareigų“. 1971 m. TSKP CK apsvarstė klausimą dėl priemonių rajonų ir miestų Darbo žmonių deputatų tarybų darbui toliau gerinti. 1971 m. kovo 19 d. buvo priimtas TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas „Dėl rajonų Darbo žmonių deputatų tarybų pagrindinių teisių ir pareigų“ bei analogiškas įsakas „Dėl miestų ir miestų rajonų Darbo žmonių deputatų tarybų pagrindinių teisių ir pareigų“. 1972 m. išleistas įstatymas „Dėl Darbo žmonių deputatų tarybų deputatų statuso TSR Sąjungoje“.

Darbo žmonių deputatų tarybų autoriteto didinimas padeda teisingai, efektyviai vykdyti partijos nacionalinę politiką.

Plečiantis atskirų šalies regionų gamybiniams savitarpio ryšiams, stiprėjant tarpnacionaliniam keitimuisi kadrais, kinta respublikų, sričių ir miestų gyventojų etninė sudėtis. Kaip parodė pastarieji rinkimai į Respublikų Aukščiausiasias Tarybas ir Vietines Tarybas, jose plačiai atstovaujamos visos kiekvienoje teritorijoje gyvenančios tautybės. Tai — vieno iš svarbiausių proletarinio internacionalizmo ir partijos lenininės nacionalinės politikos principo — nacijų lygiateisiškumo — pasireiškimas.

„Kiekvienam žmogui svarbu žinoti, kad jo teisės lygios su kitų visuomenės narių teisėmis“⁶, — pažymėjo draugas L. Brežnevas 1974 m. birželio 14 d., kalbėdamas su rinkėjais. Ši gili pastaba liečia ir nacionalinę sferą.

Mūsų šalyje jau seniai įgyvendinta teisinė ir faktiška visų rasių, nacijų, tautybių ir nacionalinių grupių lygybė. Tolesnis socialistinės demokratijos vystymas sudaro palankias sąlygas, kad visų nacijų ir tautybių atstovai galėtų plačiau naudotis jiems teikiamomis teisėmis visose gyvenimo srityse.

³ *Leninas V. Raštai*, t. 26, p. 400.

⁴ TSKP XXV suvažiavimo medžiaga. V., 1976, p. 74.

⁵ «Правда», 11 марта 1967 г.

⁶ „Tiesa“, 1974 m. birželio 15 d.

Demokratinę socialistinės visuomenės vystymosi pobūdį, kuri sąlygoja socialinę ekonominę mūsų visuomenės prigimtį, atspindi ir įtvirtina susiformavusi valstybinių ir visuomeninių institucijų ir organizacijų, teisinių normų ir įstatymų sistema. Kartu socialistinė demokratija reikalauja, kad platieji darbo žmonių sluoksniai išsąmonintų jos esmę, istorinį būtinumą, kad būtų ugdomas masių gilus įsitikinimas, jog jų teisė ir pareiga — stiprinti ir ginti šią demokratiją, naudotis jos prerogatyvomis ir vykdyti jos keliamus uždavinius. Geriausias įstatymas gali virsti negyva fraze, jei masės nesupras jo gyvybinės svarbos ir nekovoja už jo nuoseklų įgyvendinimą.

Visapusiškas socialistinės demokratijos principų įgyvendinimas daug priklauso nuo socialinių ir etninių gyventojų grupių visuomeninės sąmonės lygio, nuo jų kultūrinių, buitinių ir kitų tradicijų bei įpročių.

Instituciniu požiūriu socialistinė demokratija jau seniai įgyvendinta visoms mūsų šalyje gyvenančioms nacijoms ir tautybėms, tačiau jos subjektyviają sritį lemia istorinė kiekvienos nacijos raida, priklausanti nuo visos tarybinės visuomenės ir kiekvienos atskiros nacijos vystymosi. Ji negali būti vienoda nacijų, jau seniai sukūrusių savo darbininkų klasę, turinčių kovos už tarybinės santvarkos įkūrimą ir jos tobulinimą gražias tradicijas, ir nacijų, kurios dar palyginti neseniai nusimetė buržuazinės ar netgi feodalinės santvarkos našta. Turint galvoje dvi socialistinės demokratijos puses, lengviau išsiaiškinti tolesnio demokratijos ir tarpnacionalinių santykių vystymosi dialektiką. Jei tarybiniai įstatymai prisideda prie draugiškų tarpnacionalinių santykių, tautų draugystės stiprinimo, tai savo ruožtu visų nacijų darbo žmonių klasinės ir nacionalinės sąmonės stiprinimas, kultūros kilimas, politinio aktyvumo didėjimas gerokai spartina tolesnę socialistinės demokratijos raidą. Subjektyviems socialistinės demokratijos raidos veiksniams greičiau susilyginti labai svarbu, kad visų nacijų ir tautybių atstovai aktyviai dalyvautų visuomeniniame politiniame gyvenime, valstybės valdyme. Tokio dalyvavimo sąlygos susidaro bendraliaudinėje valstybėje ir išsivysčiusioje socialistinėje visuomenėje, partijai vykdant kursą, kuriuo siekiama plėsti socialistinę demokratiją. 1975 m. į vietines Tarybas išrinkta 2,2 milijono deputatų, atstovaujančių daugiau kaip šimtui tautybių. Be to, žymi deputatų dalis per kiekvienių rinkimus atnaujinama. Tik per pastaruosius du dešimtmečius valstybės valdymo mokyklą Tarybose išėjo daugiau kaip 20 milijonų žmonių.

Prie socialistinės demokratijos tobulinimo daug prisideda vis didėjantis Tarybų nuolatinių komisijų vaidmuo. Komisijos turi daugiau laiko įsigilinti į sprendžiamus klausimus, juos nuodugniau išnagrinėti, negu deputatai sesijoje. Be to, jos palaiko glaudžius ryšius su ministerijomis, žinybomis, vietiniais ir aukštesniaisiais valdymo organais. Komisijų darbe dalyvauja daugiau kaip 31 mln. deputatų. Tai galinga jėga. Aktyviai veikiančios Tarybų nuolatinės komisijos padeda valdymo organams ne tik išspręsti daugelį problemų, bet ir paaiškinti plačiosioms

liaudies masėms, kodėl priimtas vienoks ar kitoks sprendimas, padeda kovoti už jo įgyvendinimą.

Masių dalyvavimas visuomeniniame gyvenime labai reikšmingas ne vien stiprinant socialistinę demokratiją. Jis turi didelę reikšmę ir nacionalinių santykių sferoje, nes padeda ugdyti tarybinį patriotizmą, visų mūsų šalies nacijų ir tautybių tikslų, interesų ir likimo bendrumo supratimą.

„Partija,— pasakė draugas L. Brežnevas XXIV suvažiavime,— nenuilsdama rūpinasi, kad mūsų socialistinė demokratija būtų nuolat plečiama, kad kiekvienas jaustųsi esąs pilietis tikrąja šio žodžio prasmė, būtų suinteresuotas visos liaudies reikalais ir atsakingas už juos“⁷.

Kiekvienas— tai bet kurios socialinės, profesinės grupės atstovas, tai vienos iš daugelio mūsų šalies nacijų, tautybių, nacionalinių grupių atstovas. Jis turi jaustis piliečiu, šalies šeimininku, turi būti gyvybiškai suinteresuotas Tėvynės klestėjimu, jai skirti visas savo jėgas ir sugebėjimus. Tuo demokratija reikšminga tolesniam socialistinių nacijų susitelkimui. „...Demokratiška mums tai,— pabrėžė draugas L. Brežnevas,— kas tarnauja liaudies interesams, komunizmo statybos interesams“⁸. Šie gilūs jausmai ugdomi, žmonėms tiesiogiai dalyvaujant politinėje veikloje.

Tarpnacionaliniams santykiams bei internacionalizavimo procesui toliau plėsti didelės reikšmės turi ūkio valdymo demokratizavimas.

Ūkio valdymo demokratizavimas ir tarpnacionalinių santykių plėtimas

Tarybų Sąjungos liaudies ūkis yra ne respublikų, kraštų ir sričių ekonomikų aritmetinė suma, o vieningas jų kompleksas.

Pranešime „Apie Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos penkiasdešimtmetį“ draugas L. Brežnevas pasakė: „Dabar, kai uždavinys išlyginti nacionalinių respublikų ekonomikos išsivystymo lygius mūsų šalyje iš esmės išspręstas, mes galime ekonominius klausimus spręsti pirmiausia visos valstybės interesų, viso TSRS liaudies ūkio efektyvumo didinimo požiūriu— žinoma, atsižvelgiant į specifinius sąjunginių ir autonominių respublikų interesus“⁹.

Derinti atskirų Tarybų Sąjungos respublikų interesus su visos valstybės interesais anaip tol ne paprastas dalykas. Reikia tiksliai išanalizuoti padėtį, išspręsti nemaža problemų. Svarbus ir sudėtingas uždavinys, kaip pabrėžė draugas L. Brežnevas, „rasti teisingiausius atskirų nacijų bei tautybių raidos kelius ir tinkamiausiai derinti kiekvienos iš jų interesus su bendrais visos tarybinės liaudies interesais“¹⁰.

⁷ Brežnevas L. Lenininiu kursu, t. 3, p. 263.

⁸ TSKP XXV suvažiavimo medžiaga. V., 1976, p. 78.

⁹ Brežnevas L. Lenininiu kursu, t. 4, p. 88.

¹⁰ Ten pat, p. 60.

Sudėtingų klausimų, susijusių su respublikų interesų ir visos Sąjungos interesų derinimu, neįmanoma išspręsti, jei plačiosios masės nedalyvauja juos svarstant. „Tik kolektyvinis patyrimas,— sakė V. Leninas,— tik milijonų patyrimas gali duoti šiuo atžvilgiu lemiamų nurodymų kaip tik todėl, kad mūsų reikalui, socializmo statybos reikalui nepakanka patyrimo šimtų ir šimtų tūkstančių tų viršutinių sluoksnių, kurie darė istoriją lig šiol ir dvarininkinėje visuomenėje, ir kapitalistinėje visuomenėje. Mes negalime taip daryti kaip tik todėl, kad mes pasikliaujame bendru patyrimu, milijonų darbo žmonių patyrimu“¹¹.

Kolektyvinis patyrimas, milijonų patyrimas tuo geriau gali būti racionaliai apibendrintas, kuo labiau išvystyta socialistinė demokratija.

Socialistinėje visuomenėje ekonomikos vystymas tarnauja žmogui, socialinėms problemoms spręsti, o socialinės problemos sėkmingiau sprendžiamos, toliau vystant demokratiją, visų tautybių plačiosioms masėms dalyvaujant valstybės valdyme.

Nė vieno klausimo partija nesprendžia, nepasitarusi su masėmis. Ypač svarbūs klausimai pateikiami svarstyti visai liaudžiai. „Svarstant projektą,— sakė draugas L. Brežnevas Ataskaitiniame pranešime TSKP XXV suvažiavimui,— pasisakė 7,6 milijono žmonių, pateikta daugiau kaip milijonas pasiūlymų ir pageidavimų“¹².

Plečiant demokratiją, vystomas ir demokratinio centralizmo, organiškai jungiančio centralizmo stiprinimą ir vietinės iniciatyvos plėtimą, principas. Abu šie demokratinio centralizmo bruožai yra glaudžiai susiję ir sudaro dialektinę vienovę. Todėl neteisinga atiduoti pirmenybę vienam iš jų. Partijos linija tobulinant vadovavimą pagrįsta tuo, kad vystomos abi demokratinio centralizmo pusės. Ši linija atitinka bendrą marksizmo-leninizmo principą, jog turi būti stiprinamas tiek centralizmas, tiek ir vietinė iniciatyva. Šis principas buvo vėl patvirtintas TSKP XXV suvažiavime, nurodant, kad mūsų partija ir liaudis turi vienu metu stiprinti abu demokratinio centralizmo pagrindus. „Iš vienos pusės, reikia plėtoti centralizmą, kartu užkertant kelią žinybinėms ir vietininkiškoms tendencijoms. Antra vertus,— reikia plėtoti demokratinius pagrindus, vietinę iniciatyvą [...]“¹³. Pastaraisiais metais partija ėmėsi kai kurių priemonių tiek centralizuotam vadovavimui stiprinti, tiek vietinei iniciatyvai ugdyti, vietinių organizacijų teisėms plėsti, siekdama vieno tikslo — didinti optimalų visos sistemos veikimo efektyvumą, toliau vystyti visą socialistinę visuomenę, taip pat ir tarpnacionalinius santykius.

Stiprėjant ir plečiantis ryšiams tarp įvairių ekonominių rajonų, tarp įmonių, pavaldžių įvairioms organizacijoms, turinčioms savo specifinių interesų, gali kilti prieštaravimų. Jie turi būti sprendžiami laiku ir viso liaudies ūkio interesais. Tokių prieštaravimų gali pasitaikyti tarp vietinių ir centrinių organizacijų. Kartais kai kurios ministerijos ir žinybos

¹¹ *Leninas V.* Raštai, t. 27, p. 379.

¹² TSKP XXV suvažiavimo medžiaga, p. 43.

¹³ Ten pat, p. 55.

nepakankamai skiria dėmesio darbo žmonių buities klausimams, per mažai rūpinasi butais; visuomeninio maitinimo organizavimu, mokyklomis ir kultūros įstaigomis. Tai savo ruožtu didina darbo jėgos kaitą ir neigiamai atsiliepia darbo našumui, visos gamybos efektyvumui.

Daugianacionalinėje valstybėje tokie nesklaidumai kartais gali atgaivinti politiškai nesubrendusių žmonių sąmonėje nacionalistines atgyvenas, gali sąlygoti vietininkiškas nuotaikas arba, priešingai, vietinės specifikos ignoravimą. Vienu ir kitu atveju mes susiduriame su vietinių interesų *priešpastatymu* bendravalstybiniams interesams.

Nacijų raida daugianacionalinėje socialistinėje valstybėje numato visuotinę ir objektyviai būtiną sąlygą — nacijų savitarpio pagalbą visose jų ekonominio, politinio ir dvasinio gyvenimo sferose. Partija ugdo visų tautybių darbo žmonių pasiryžimą teikti būtiną pagalbą vieni kitiems. Ją teikti, kaip pažymėjo draugas L. Brežnevas, mums prisakė Leninas, „ir Rusijos darbininkų klasė, rusų tauta šią pareigą garbingai atliko. Iš esmės tai buvo šlovingas visos klasės, visos tautos žygdarbis internacionalizmo labui. Ir jo, šio žygdarbio, niekada neužmirš visos mūsų Tėvynės tautos“¹⁴.

Vienos nacijos pagalba kitoms visada kartu yra ir nacijos veikla bendravalstybinių interesų vardan. Tai ne labdarybė, o svarbių bendrasąjunginių problemų sprendimas. Taigi ji naudinga visoms šalies tautoms, tuo pačiu ir pagalbą teikiančiai tautai.

Svarbią reikšmę socialistinei demokratijai plėsti, bendravalstybiniam ir vietiniams interesams teisingai derinti turi *ūkio valdymo sistemos sutvarkymas*. Daug metų mūsų šalyje valdymo sistemą sudarė penkios—šešios grandys: ministerija — vyriausioji valdyba — trestas — valdyba — gamykla (gamybos baras). Kartais viena šių grandžių iškrisdavo arba ją pakeisdavo kita. Respublikose ši sistema buvo dar sudėtingesnė: ministerija (sąjunginė) — vyriausioji valdyba (sąjunginė) — ministerija (respublikinė) — vyriausioji valdyba (respublikinė) — trestas — valdyba — gamykla (gamybos baras). Dabar ūkio valdymo sistema darosi kur kas paprastesnė, jai priklauso dvi—trys grandys. Įveikiama daug žinybinių ir administracinių barjerų, įvedamos kompleksinės tarpžinybinio ir tarpšakinio pobūdžio organizacinės formos. Visa tai stiprina žemutinių gamybinių ląstelių ryšius su aukščiausiais ūkio valdymo organais, kartu yra dar vienas žingsnis tobulinant demokratiją.

XXIV suvažiavime partija iškėlė uždavinį „pasiiekti, kad visi darbininkai, kolūkiečiai, inteligentai taptų sąmoningais kovotojais už partijos ekonominės politikos įgyvendinimą, veiktų kaip valstybės žmonės, visiškai atskleisdami savo sugebėjimus, iniciatyvą, ūkinę nuovoką“¹⁵. Valdymo demokratizavimas kaip tik ir padeda išspręsti šį uždavinį, toliau stiprina ir vysto materialinę-techninę komunizmo bazę, kelia darbo žmonių gerovę.

¹⁴ Brežnevas L. Lenininiu kursu, t. 4, p. 49.

¹⁵ Ten pat, t. 3, p. 252.

Sėkmingas materialinės-techninės komunizmo bazės kūrimas, darbo žmonių gerovės kėlimas yra svarbi tolesnio visų mūsų šalies nacijų ir tautybių vystymosi, jų draugystės bei vienybės stiprinimo sąlyga. O mūsų šalies nacijų ir tautybių tvirtėjanti draugystė ir vienybė savo ruožtu padeda vienyti nacijų pastangas, kuriant materialinę-techninę komunizmo bazę.

Socialistinės demokratijos (taip pat ir gamybinės demokratijos) plėtojimas prisideda prie kovos prieš buržuazinio nacionalizmo atgyvenas, įgalina sėkmingai spręsti problemas, išskylančias sudėtinguose įvairių nacijų savitarpio santykiuose. Būtina pabrėžti, kad vis aktyvesnis darbo žmonių dalyvavimas, valdant savo įmonę, savo rajoną, visos valstybės reikalus, padeda kelti masių sąmoningumo lygį — svarbiausią veiksnių kovoje prieš šovinizmo ir nacionalizmo atgyvenas. Kitaip tariant, pašalinti bet kurias nacionalinio nepasitikėjimo liekanas galima tik kuo aktyviau plėtojant demokratiją, tuo pačiu demokratizuojant ir gamybos valdymą.

Straipsnyje „Diskusijos dėl apsisprendimo išdavos“ V. Leninas rašė: „...remdamasis ekonomika, socializmas visai nėra visas suvedamas į ją. Nacionalinei spresdai pašalinti yra būtinas pamatas — socialistinė gamyba, bet ant to pamato yra būtina dar demokratinė valstybės organizacija, demokratinė armija ir kt. Pertvarkęs kapitalizmą į socializmą, proletariatas sudaro *galimumą* visiškai pašalinti nacionalinę spresdą; šis galimumas pavirs *tikrove* „tik“ — „tik“! — pilnutinai įgyvendinus demokratiją visose srityse [...]. Šiuo pagrindu, savo ruožtu, *praktiškai* išsivystys absoliutus net mažiausio nacionalinio trynimosi, net mažiausio nacionalinio nepasitikėjimo pašalinimas [...]“¹⁶.

Lenino žodžiai „visose srityse“, be abejo, liečia ir ekonomikos, gamybos bei politikos sritis.

Darydamas pranešimą iškilmingame posėdyje, skirtame V. Lenino gimimo šimtosioms metinėms, L. Brežnevas pastebėjo, kad kelias į nuoseklų visapusiško nacijų suartėjimo linijos įgyvendinimą — tai „tolesnis visų mūsų respublikų ekonomikos ir kultūros vystymas, keitimosi materialinės ir dvasinės kultūros pasiekimais gerinimas ir, žinoma, atkaklus darbas, siekiant įveikti nacionalizmo ir šovinizmo liekanas“¹⁷. Tarybų valdžios metais partijos lenininio vadovavimo nacionalinės politikos ir jos idėjinio auklėjamojo darbo dėka, kaip buvo nurodyta Ataskaitiniame pranešime partijos XXV suvažiavimui, „išgyvendinami dar pasitai- kantys nacionalizmo ir šovinizmo pasireiškimai, neklasinės pažiūros į istorinių įvykių vertinimą faktai, vietininkiškumas, mėginimai liaupsinti patriarchališkumą“¹⁸. Tai savo ruožtu padeda toliau stiprinti mūsų šalies tautų draugystę ir brolybę.

Kartu mūsų partijai nuo pirmųjų jos įkūrimo dienų iškilęs uždavinys auklėti darbo žmones proletarinio internacionalizmo dvasia anaip-

¹⁶ Leninas V. Raštai, t. 22, p. 309.

¹⁷ Brežnevas L. Lenininiu kursu, t. 2, p. 532.

¹⁸ TSKP XXV suvažiavimo medžiaga, p. 69.

tol nenustoja savo reikšmės. Šio uždavinio svarba pabrėžiama ir kai kuriuose pastarojo meto partiniuose dokumentuose. Antai Ataskaitiniam pranešime partijos XXV suvažiavimui sakoma, jog „įtvirtinti darbo žmonių, visų pirma jaunosios kartos, sąmonėje tarybinio patriotizmo ir socialistinio internacionalizmo idėjas, pasididžiavimą Tarybų šalimi, mūsų Tėvyne, pasiryžimą ginti socializmo iškovojimus — buvo ir tebėra vienas iš svarbiausių partijos uždavinių“¹⁹.

Šis uždavinys irgi labai glaudžiai susijęs su buržuazinio nacionalizmo, nacionalinio vietininkiškumo, šovinizmo, nepasitikėjimo broliškomis nacijomis, nenoro gerbti jų patyrimą ir lygiateisiškumą demaskavimu ir įveikimu.

Sprendžiant šiuos uždavinius, kurių tikslas iš tikrųjų yra vienas, labai reikšminga plėtoti socialistinę demokratiją.

Gamybinės demokratijos stiprinimas, be abejo, yra vienas iš svertų, padedančių vykdyti politiką, kurios tikslas toliau internacionalizuoti visuomeninį gyvenimą mūsų šalyje.

Kaip tik nuosekli internacionalistinė politika, kurią vykdo TSKP, siekdama įtraukti plačiąsias mases į aktyvią visuomeninę ir gamybinę veiklą, įgalino partijos XXV suvažiavimo delegatę, kazachę, tarybinio ūkio „Charkovskij“ traktorininkę K. Dodenbajevą pasakyti: „Mes — daugiau kaip 250 milijonų vienos motinos — mūsų socialistinės Tėvynės — sūnų ir dukrų. Visi mes — vieninga tarybinė liaudis, glaudžiai susitelkusi apie mylimą Komunistų partiją“.

Socialistinio teisėtumo ir teisėtvarkos stiprinimas — visuomeninio gyvenimo tolesnio demokratizavimo ir internacionalizavimo sąlyga

Nacionaliniai santykiai apima visas mūsų gyvenimo sritis, yra jų veikiami bei savo ruožtu patys daro joms įtaką. Visiškai natūralu, kad minėti santykiai yra susiję su tokia svarbia mūsų gyvenimo sfera, kaip socialistinis teisėtumas ir teisėtvarka. Šios sferos stiprinimą, valdymo sistemos ir liaudies kontrolės organų tobulinimą partija laiko viena esminių mūsų gyvenimo tolesnio demokratizavimo ir internacionalizavimo sąlygų.

„Socialistinės demokratijos vystymą, — pasakė L. Brežnevas, — partija laiko būtina sąlyga sėkmingai žengti į komunizmą. Kaip tik šiuo principu pagrįstos partijos ir vyriausybės praktinės priemonės, kurių imtasi valstybiniam aparatui, visai valdžios organų ir valdymo sistemai tobulinti“²⁰.

Mūsų šalies įstatymai yra pagrįsti internacionalizmu. Todėl, stiprinant nacionalinius santykius, socialistinį teisėtumą, numatoma ne tik ir

¹⁹ Ten pat.

²⁰ Brežnevas L. Lenininiu kursu, t. 3, p. 45—46.

ne tiek kurti naujus įstatymus, kiek tiksliai laikytis visų esamųjų, jų internacionalinės dvasios ir raidos, tobulinti vykdomosios valdžios aparatą. Juk įstatymas tampa visuomenės ir ypač nacionalinių santykių raidos veiksniu tik tuo atveju, kai jis tiksliai ir nenukrypstamai vykdomas.

Pastaraisiais metais mūsų šalyje daug padaryta, stiprinant teisėtumą ir teisėtvarką. Priimta daug naujų įstatymų, kuriuos svarstant dalyvavo milijonai piliečių. Tarybiniai įstatymai plačiai aiškinami per spaudą, radiją, televiziją. Bet praktika rodo, kad įstatymų pažeidimų dar pasitaiko, ir reikia ieškoti naujų aiškinamojo darbo tobulinimo ir jo veiksmingumo didinimo būdų.

Patyrimas įtikinamai įrodė, kad tarybinių įstatymų pažeidinėjimas tarsi atgaivina šovinizmą, nacionalizmą ir jų atgyvenas. Antra vertus, partijos nacionalinės politikos pažeidimai sukelia demokratijos ir socialistinio teisėtumo pažeidimus.

Pažeidimai valdymo aparato veikloje — vilkinimas, grubumas, neatsakymas — savaime nėra susiję su tarpnacionaliniais santykiais. Bet tais atvejais, kai visa tai vyksta tarp skirtingų tautybių žmonių, gali įgauti kitokį atspalvį, neigiamai atsiliepti tarpnacionaliniams santykiams. „Savas“ (tai yra tos pačios tautybės) vilkintojas yra tiesiog vilkintojas, o kitos tautybės vilkintojas gali sukelti nepasitenkinimą ne tik savimi pačiu, bet ir savo tautybe, nes neišprusęs žmogus gali pamanyti, kad jo atžvilgiu įstatymas buvęs pažeistas ne dėl to, jog darbuotojas nerūpestingai atlieka savo pareigas, o dėl nacionalinės antipatijos. Norime mes to ar ne, bet, deja, žmonės (o tokių dar esama nemaža), kuriems tautybė yra labai svarbus kito žmogaus vertinimo kriterijus, kiekvieną iš mūsų laiko ne tik tam tikros profesinės grupės atstovu, bet ir savo tautybės atstovu. Todėl bet kuris neteisingas veiksmas tam tikromis sąlygomis gali atgaivinti negeistas nacionalistines apraiškas.

Nuoseklus ir nenukrypstamas socialistinės demokratijos principų, tarybinių įstatymų laikymasis, visų šalies piliečių auklėjimas įstatymo gerbimo dvasia, kova prieš mėginimus apeiti įstatymą arba jį iškraipyti, veiksmingas ir nuolatinis įstatymo vykdymo tikrinimas turi nepaprastai didelę reikšmę, stiprinant tiek socialistinę demokratiją, tiek ir mūsų šalies tautų draugystę ir brolybę.

Visuomeninių organizacijų aktyvumo didėjimas — TSRS tautų draugystės ir brolybės stiprinimo veiksnys

Svarbi socialistinės demokratijos tobulinimo mūsų šalyje forma yra *visuomeninių organizacijų aktyvumo didėjimas*. Išsivysčiusioje socialistinėje visuomenėje visuomeninių organizacijų vaidmuo yra didelis visose visuomenės gyvenimo srityse. Ypač jis svarbus auklėjant naują žmogų, skiepijant jam internacionalizmą, broliškos tautų draugystės

jausmą, tarybinį patriotizmą, nepakantumą nacionalizmui ir šovinizmui. Taigi labai svarbus ir sudėtingas išsivysčiusio socializmo uždavinys — ugdyti kiekvieno darbo žmogaus komunistinę sąmonę. Jo neišsprendus, neįmanoma sukurti komunistinės visuomenės, kaip kad neįmanoma jos sukurti ir be materialinės-techninės bazės bei naujų visuomeninių santykių.

Demokratijos ir internacionalistinių santykių stiprinimo darbe ypatingas vaidmuo iš visuomeninių organizacijų tenka *tarybinėms profesinėms sąjungoms*. Profsąjungų tinklas apima visą šalį, miestus ir kaimus, visų tautybių žmones.

Profsąjungų XV suvažiavime draugas L. Brežnevas nurodė, kad partijos linija yra toliau kelti viso profsąjungų darbo lygį. „Partinės organizacijos turi realiai padėti profsąjungoms ir remdamos teisingus profsąjungų reikalavimus ūkiniams darbuotojams, siekdamos, kad administracija tiksliai laikytųsi kolektyvinių sutarčių, kad kiekvienas vadovas jaustų pareigą ir poreikį nuolat tartis su profsąjunginėmis organizacijomis, atidžiai išklausti darbininkų ir tarnautojų nuomonę“²¹.

Pastaruoju metu profsąjungos daug prisidėjo, plėtojant *gamybinę demokratiją*. Didelės reikšmės čia turėjo TSRS Ministrų Tarybos ir Višasąjunginės profesinių sąjungų Centro Tarybos 1973 m. birželio 18 d. nutarimas „Dėl nuolatinio gamybinio pasitarimo nuostatų patvirtinimo“. Šiame nutarime patikslintos nuolatinių gamybinių pasitarimų, nagrinėjančių visas gyvybiškai svarbias įmonės gyvenimo ir veiklos sritis, teisės. Tokie pasitarimai rūpinasi valstybinio plano įvykdymu, išklauso įmonių vadovų pranešimus apie plano vykdymo organizavimą, finansinės bei ūkinės veiklos rezultatus, padeda kovoti su broku, remia mokslinę-techninę pažangą, svarsto pramonės objektų, gyvenamųjų namų ir kultūrinių bei buitinių pastatų statybos planus, priemonės darbo apsaugai gerinti, darbo žmonių komunalinio ir buitinio aptarnavimo gerinimo klausimus, kadru parinkimo klausimus. Jie priima nutarimus ir gali pateikti savo pasiūlymus aukštesniesiems ūkių bei profsąjungų organams.

Gamybiniai pasitarimai dabar funkcionuoja visose šalies įmonėse, juose dalyvauja apie 6 mln. žmonių, kurių $\frac{2}{3}$ sudaro darbininkai. Ten, kur partinės organizacijos skiria rimtą dėmesį gamybinių pasitarimų veiklai, jų vaidmuo gerokai padidėjo. Tai padeda vystyti socialistinę demokratiją, o kartu ir stiprina tarybinį patriotizmą ir tautų draugystę, ugdo internacionalizmą.

Didžiulė yra profsąjungų reikšmė, organizuojant *socialistinį lenktyniavimą*. Socialistinis lenktyniavimas ne tik yra reikšmingas darbo našumo didinimo metodas,— jis padeda ugdyti darbuotojo moralines bei politines savybes, toliau stiprinti socialistinės demokratijos ir internacionalizmo principus.

²¹ Brežnevas L. Lenininiu kursu, t. 3, p. 446.

Smarkiai padidėjo ir keliasdešimt milijonų vaikinių bei merginų savo eilėse vienijančio *komjaunimo* vaidmuo. Komjaunimas auklėja jaunimą komunistinio idėjiškumo, proletarinio internacionalizmo dvasia, ugdo visų tautybių vaikinių ir merginų domėjimąsi šalies gyvenimu, jos ateitimi. Daugiau kaip pusė milijono jaunuolių išrinkta į valstybinius valdžios organus — Darbo žmonių deputatų tarybas. Devintojo šaukimo Aukščiausiojoje Taryboje 18,4% deputatų yra jaunesni kaip 30 metų.

Jaunimo gamybinio ir politinio aktyvumo didėjimas glaudžiai susijęs su demokratijos vystymu ir savo ruožtu padeda toliau internacionalizuoti tarybinę visuomenę. Jaunimas — aktyviausia ir judriausia gyventojų dalis, labiau už bet kurią kitą gyventojų sluoksnį linkusi migruoti. Jis labiau už bet kurią kitą žmonių grupę veržiasi į neapgyventas vietas, ryžtingiau atsikrato sustabarėjusių miesčioniškų papročių ir patriarchališkumo, vietininkiškumo, provincialumo bei nacionalizmo atgyvenų. Partijos ir komjaunimo išauklėtas proletarinio internacionalizmo ir tautų draugystės dvasia, tarybinis ir įvairių tautybių jaunimas mielai bendrauja, jo visuomeninį aktyvumą ir dinamiškumą atspindi ir internacionalizavimo procesai.

Socialistinės demokratijos stiprinimas paliečia visas visuomeninio gyvenimo sferas, vadinasi, ir nacijos dvasinio gyvenimo sferą. Išsivadavimas iš kapitalizmo priespaudos, proletariatas ne tik išsprendžia savo klasinius uždavinius, bet kartu įgyvendina ir karščiausius tautų lūkesčius, susijusius su nacionalinės kultūros ir kalbos plėtojimu. Nacijos kultūra ir kalba yra jos pasididžiavimas, brangiausia nacionalinė vertybė. Subrendusioje socialistinėje visuomenėje geriausi kiekvienos tautos kultūros pasiekimai atveriami visai tarybinei liaudžiai. Argi apie tai iškalbingai nekalba tas faktas, kad visos mūsų Tėvynės tautos didžiai gerbia A. Puškiną, T. Ševčenką, J. Kolasą, S. Rustavelį, Nizami, Žemaitę ir daugelį kitų nacionalinių kultūrų didžiųjų žmonių. Apie tai liudija ir M. K. Čiurlionio bei A. Isakiano jubiliejai, kurie buvo paminėti visose mūsų šalies respublikose ir mūsų Tėvynės sostinėje Maskvoje.

Stiprinant socialistinių nacijų kultūrinius ryšius, svarbus vaidmuo tenka *kūrybinėms sąjungoms*. Būdamos demokratine kūrybinių darbuotojų veiklos organizavimo forma, jos padeda palaikyti glaudžius atskirų tarybinės socialistinės kultūros nacionalinių padalinių kontaktus, koordinuoja jų pastangas. Kokia produktyvi ši organizavimo forma, rodo tas faktas, kad tokio pobūdžio sąjungų ir draugijų nuolat daugėja. Be Rašytojų, Architektų, Dailininkų ir Kompozitorių sąjungų, išsiplėtė Žurnalistų sąjunga, buvo įkurta Filosofų draugija ir daug kitų mokslinių bei mokslinių-techninių draugijų. Visos šios draugijos yra bendrasąjunginės, jose darbuojasi visų šalies nacijų ir tautybių atstovai. Jų susitikimai, keitimasis nuomonėmis negali nesuartinti kultūrų ir tautų, negali neprisidėti prie šių kultūrų klestėjimo, prie tarpnacionalinių santykių stiprinimo.

Būtina tolesnio socialistinės demokratijos vystymo ir tobulinimo sąlyga — vadovaujantis *Tarybų Sąjungos Komunistų partijos* vaidmuo.

Savo pobūdžiu partija yra visuomeninė organizacija, bet tarybinės socialistinės visuomenės struktūroje užima ypatingą vietą. Tai visos liaudies avangardas, jos vadovaujantis ir vairuojantis būrys. Nuo partinių organizacijų darbo priklauso visuomeninio gyvenimo turinys ir kryptis: ir Tarybų, kurių branduolys ji yra, veikla, ir valstybės aparato darbas, ir liaudies ūkio laimėjimai, ir įtaka profsąjungoms bei komjaunimui, kūrybinėms sąjungoms.

Mūsų partijos Centro Komitetas sistemingai imasi priemonių vidinei partinei demokratijai stiprinti ir plėsti. Atkurta lenininė vidinio partinio gyvenimo normos, vadovavimo kolektyviškumas. Partinis darbas vis giliau apima plačiasias mases, vis labiau didėja komunistų įtaka darbo žmonėms, stiprėja pirminių partinių organizacijų ryšys su masėmis.

Stiprėjant partinei demokratijai, teisingiau susiklosto ir partijos nacionalinė sudėtis. Iš vienos pusės, didėja daugianacionališkumas, iš antros — partinė organizacija teisingiau atspindi nacionalinę gyventojų sudėtį. Pavyzdžiui, 1945 m. Lietuvoje komunistų lietuvių buvo 31%, o 1975 m. — jau 68,6%. Kartu teisingiau atspindimas ir nacionalinių mažumų dalyvavimas partijoje (pavyzdžiui, lenkų 1945 m. buvo 0,4%, o 1975 m. — 3%)²².

Įvairių TSRS nacijų ir tautybių komunistų skaičiaus didėjimas yra objektyvus procesas, atspindintis visų šalies nacijų ir tautybių darbininkų klasės eilių augimą. Jis taip pat rodo, kad didėja partijos autoritetas visoms šalies nacijoms ir tautybėms, o tai savo ruožtu yra visų tautybių darbo žmonių politinio aktyvumo augimo rodiklis.

²² Procentai apskaičiuoti pagal leidinį: Lietuvos Komunistų partija skaičiais. V., 1976, p. 120—123.